

Evropské právo

Luboš Tichý
Rainer Arnold
Pavel Svoboda
Jiří Zemánek
Richard Král

2. vydání
2004

Kapitola 3. Pojem evropského práva

Literatura: *Evans, A.* The Law of the European Union, Including the EEA Agreement. Tano u. a., 1994; *Hartley, T. C.* The Foundations of European Community Law. An Introduction of the Constitutional and Administrative Law of the European Community. 3. ed. Oxford, 1994; *Hilf, M.* Einheit der Rechtsordnung: EG Recht und nationales Recht. In: Vielfalt des Rechts-Einheit der Rechtsordnung? Berlin, 1994; *Sallustio, S., Cosmo, G.* Europa. Problemi giuridici, economici e finanziari. Milán, 1992; *Snyder, F.* The Europeanisation of Law. Antverpy, 2000.

3.1 Několikere pojetí pojmu. Definice

- 45 Slovní spojení „evropské právo“ je *mnohoznačné*, a proto v této kapitole podáváme jeho výklad. Používá se v současné době pro označení několika oblastí práva, které se překrývají: evropské právo jako označení souboru právních řádů, práva evropských mezinárodních organizací, evropské právo jako „funkční“ vymezení některých odvětví práva a konečně se používá spojení evropské právo ve smyslu, v jakém je používáme – jako soubor právních pravidel Evropské unie a evropských společenství (viz dále 3.2).

Evropské právo – právo evropských mezinárodních organizací

- 46 V *nejširším slova smyslu* znamená tento pojem právo evropských mezinárodních organizací (viz Ipsen, 4). V tomto smyslu zahrnuje právo organizací s velmi omezeným počtem členů a omezeným významem jako je například Nordická rada nebo Benelux, stejně jako například evropská společenství, Evropská unie, NATO aj. Tento pojem ztratil poněkud na významu, zejména po roce 1989. Do té doby zahrnoval i mezinárodní organizace, které zanikly a které činily tento pojem podstatně mnohotvárnější a rozsáhlejší. Patřily sem totiž organizace komunistických států Evropy jako RVHP, Varšavská smlouva aj. Nepochybně do této kategorie stále patří i právo Rady Evropy, zejména mezinárodní úmluvy, které vytvořila. Někdy se do evropského práva řadí Soudní dvůr pro lidská práva založený (Evropskou) Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950.

Mezinárodní organizace zahrnované do tohoto pojmu mají *rozdílný význam*, strukturu a lze je klasifikovat i podle různých jiných kritérií. Jedním z těchto kritérií je vztah k jejich členům (členským státům). Z tohoto hlediska můžeme tyto organizace členit do dvou skupin. Do první skupiny patří „klasické“ mezinárodní organizace, které jsou vedle svých členských

států subjekty mezinárodního práva veřejného a které si vůči členským státům nenárokují žádné prerogativy. „Klasické“ mezinárodní organizace neomezují pravomoci „svých“ členských států ve vztahu k občanům těchto států, resp. jiným subjektům na jejich teritoriu. Do druhé skupiny této kategorie jsou zařazovány mezinárodní organizace, které jsou svojí podstatou nadstátní, neboť členské státy na ně přenesly část svých suverénních práv, a které mají v důsledku toho určité pravomoci vůči členským státům a subjektům na jejich státních územích. Takovými nadstátními mezinárodními organizacemi jsou např. Evropské společenství atomové energie a Evropské společenství. Tato společenství jsou natolik významná, že jsou předmětem zvláštního zájmu a právo jimi vytvořené je chápáno (viz 3.2) jako evropské právo v úzkém slova smyslu (komunitární právo, viz dále).

Evropské právo – soubor právních řádů evropských států

Zcela *ojedinele* se lze setkat s chápáním evropského práva jako souboru evropských právních řádů, resp. právních odvětví, právních systémů evropských států (Schweitzer-Hummer, 8). 47

Evropské právo – funkční pojetí

Konečně se můžeme setkat s *funkčními pojmy*, termíny, které obsahují spojení „evropské právo“. Používá se tak například evropské soutěžní právo, evropské soukromé právo, evropské trestní právo, evropské správní právo. Tyto pojmy jsou vlastně součástí evropského materiálního práva a označují jeho jednotlivé části. Zahrnují právní úpravu těchto odvětví obsažených v pramenech primárního a sekundárního práva (viz další výklad). V poněkud jiném smyslu se ovšem chápe v současné době např. projekt evropského občanského zákoníku, evropského procesního práva apod. 48

Evropské právo – právo komunitární a právo unijní

Uvedená kategorizace však postrádá jednotná *diferenciační kritéria*. Proto se shora uvedené některé dosti vágní pojmy evropského práva svými významy překrývají. Je ovšem zřejmé, že praktický i teoretický dosah jednotlivých významů či kategorií označovaných jako evropské právo se nápadně odlišují. Zatímco význam evropského práva v prvním, druhém či třetím smyslu je krajně omezený, *evropské právo* jako právo evropských společenství a Evropské unie označuje *dva právní systémy*, které existují relativně nezávisle na systému mezinárodního práva veřejného a právních 49

řádech jednotlivých členských i jiných států. Komunitární právo navíc představuje svébytný právní řád (viz dále a zejména v kap. 14).

Definice evropského práva jako právního systému a právního řádu

- 50 Evropské právo, i jakožto předmět teorie a výuky, jak je chápeme v souladu s převládajícím pojetím, je právem tří evropských společenství (komunitární právo) a Evropské unie (unijní právo). Tento pojem je vnitřně bohatě strukturovaný a rychle se vyvíjí. V době před platností Maastrichtské smlouvy se chápalo evropským právem právo tří shora uvedených evropských společenství. Pro tento pojem se ujalo označení komunitární právo (či též právo evropských společenství).

3.2 Komunitární právo

- 51 Komunitární právo chápeme jako soubor právních norem zaměřených na vznik a fungování společného trhu členských států evropských společenství, jakož i hospodářské a měnové unie. Má být rámcem zajištění rozvoje hospodářských činností a hospodářského růstu při respektování životního prostředí, ekonomické konvergence, zaměstnanosti, zvyšování životní úrovně a kvality života. Toto právo je v prvním stadiu svého vývoje především právem veřejným; zahrnuje však postupně další okruh právních vztahů tak, jak narůstá předmět činností evropských společenství a roste jeho význam. Je tak oborem na pomezí práva veřejného a soukromého, používajícím obě základní metody výlučně či paralelně, který se stýká téměř se všemi tradičními právními disciplínami.

V rámci komunitárního práva lze především rozlišovat mezi právními systémy jednotlivých evropských společenství, a tedy rozeznávat právo ES, právo ESUO a práva EURATOM. Z hlediska věcné působnosti právních norem se pak rozlišuje komunitární právo formální, resp. *institucionální*, které zahrnuje ty právní normy komunitárního práva, jež upravují organizační struktury, jednotlivé instituce a orgány, jejich výstavbu, stejně jako řízení před nimi, včetně způsobu rozhodování. Patří sem však i právo právní ochrany, tj. právo upravující řízení před Evropským soudním dvorem, vztah ESD k vnitrostátním soudům členských států aj. Někdy se sem řadí i tvorba vlastního komunitárního práva.

Materiálním komunitárním právem označujeme ty právní normy komunitárního práva, které uskutečňují ostatní cíle, kromě výše uvedených, pojatých již do institucionálního práva. Materiální komunitární právo zahrnuje právo společného (vnitřního) trhu, právo jednotlivých společných

i koordinovaných politik, právo jednotlivých právních oblastí v rámci komunitárního práva, zahrnující zejména právo soutěžní, ochrany spotřebitele, ale i právo finančních služeb, právo životního prostředí, právo obchodních společností a jiná tradiční odvětví či obory práva. Materiální právo se zabývá i základními pojmy komunitárního práva, jako pojmem právní subjektivity jednotlivých organizací, resp. orgánů Evropských společenství, vztahem tohoto práva k právu členských států, včetně problémů přímé použitelnosti a bezprostředního účinku, zejména pak problémem přednosti komunitárního práva.

3.3 Unijní právo

Evropské právo získalo novou dimenzi v důsledku Smlouvy o Evropské unii. Formálně byla konstituována *Evropská unie jako funkční kategorie* schopná dalšího vývoje („mezinárodní organizace bez mezinárodní právní subjektivity“). Tak byl dán vznik i právu Evropské unie, neboli právu unijnímu.

Evropská unie je znázorňována modelem tří pilířů, na kterých spočívá jakýsi chrám Evropské unie. První pilíř je vlastním jádrem Evropské unie a zahrnuje uvedená tři evropská společenství a jejich právní úpravu (komunitární právo – viz shora). Druhý pilíř obsahuje společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (viz hlavu V. Smlouvy o Evropské unii) a třetí pilíř zahrnuje spolupráci členských států evropských společenství v trestních věcech a jsou základem unijního práva. V samotném podstavci tohoto chrámu Evropské unie jsou zakotvena společná a závěrečná ustanovení (hlavy I. a VII. Smlouvy o Evropské unii), která se týkají Evropské unie samotné. Maastrichtská smlouva jasně rozlišuje uvnitř pojmu evropského práva ještě dvě části. Činí tak rozlišováním mezi prvním pilířem na straně jedné a ostatními součástmi tohoto režimu, tj. dvěma pilíři a samotným chrámem na straně druhé (unijní právo). Rozdíl mezi prvním pilířem a zbytkem systému Evropské unie spočívá v pojmu nadstátnosti neboli supranacionality, který je vlastní prvnímu pilíři, tedy právu komunitárnímu. Evropská unie sama, obdobně jako jiné mezinárodní organizace, nemá supranacionální povahu a rozhodování v ní činěná prostřednictvím orgánů Evropských společenství jsou činěna klasickým způsobem, praktikovaným i v jiných mezinárodních organizacích, tj. postupem spolupráce a formou jednomyslnosti. Přesto však chápeme zcela zákonitě právo a právní vztahy vytvořené Evropskou unií na základě Maastrichtské smlouvy jako součást evropského práva. Činíme tak i s ohledem na pravděpodobný evrop-

ský vývoj. Ten je předznamenán již Amsterdamskou smlouvou, podepsanou dne 2. října 1997, která jasně dává najevo další integraci, mimo jiné i změnou povahy práva Unie v právní systém supranacionální povahy a začleňováním jeho jednotlivých součástí do komunitárního práva.

- 53 Lze se však setkat s pojetím, které unijní právo chápe v *jiném smyslu*: unijní právo v užším smyslu, zahrnující především druhý a třetí pilíř Evropské unie a dále právní normy obsažené v hlavách I a VII Smlouvy o Evropské unii, a právo o Evropské unii, čili unijní právo v širokém slova smyslu, které zahrnuje kromě unijního práva v užším slova smyslu i komunitární právo. Rovná se tedy v tomto pojetí unijní právo evropskému právu v našem chápání.

V našem pojetí se přikláníme k *převládajícímu názoru* a domníváme se, že naše definice má především dvojitou přednost. Jednak předchází dalšímu poněkud nepřehlednému rozlišování v „širším a užším slova smyslu“, jak se to děje s unijním právem ve shora zmíněném pojetí, jednak se vychází z rozlišování komunitárního práva jako svébytného autonomního právního řádu na straně jedné a unijního práva jako právě tvořícího se autonomního systému, které se stále výrazněji vyděluje ze systému mezinárodního práva veřejného, na straně druhé.

Evropské právo se liší od vnitrostátního a mezinárodního práva i strukturou a významem pramenů práva (viz kap. 14, 15 a 16).

Část druhá Základy Evropské unie